

INTERVJU

»Kar se zdaj dogaja, ni eksces v sistemu, to je sistem«

V državi vre pod pokrovom, število brezposelnih je preseglo mejo 115 tisoč, čedalje več delavcev ugotavlja, da so jih delodajalci opetnajstili pri socialnih prispevkih, mnogi morajo delati za mezdno plačilo. Zdi se, da država za vzdrževanje socialnega miru pozornost raje preusmerja na manj usodne teme. Svetovalec pri svobodnih sindikatih Goran Lukić pa je eden tistih, ki delavskih pravic ne spustijo z oči, čeprav se naš predsednik vlade rokuje tam čez lužo.

LUKA JAKŠE
FOTOGRAFIJE TOMI LOMBAR

Trenutno kaže, da se sindikati, delodajalci in vlada ne morete

o ničemer dogovoriti, zato so pravzaprav vsi ukrepi blokirani. Kateri so temeljni razkoraki? Imate različne podatke, izračune ali so različna vaša vrednostna stališča?

Ne gre za vrednote. Prevečkrat se ponavlja, da je kapitalizem moralno slab. Očitno je, da vladni predstavniki oziroma celo vrh vlade nimajo pravilne slike. Njihov pogled na

razmere je zelo čuden. Iz tega izhaja njihovo stališče: mi smo tukaj, da vladamo, pustite nas, da vladamo, poslušali vas bomo, ampak mi bomo izvajali politiko. V takih okoliščinah ne more biti socialnega dialoga. Imajo nas za lutke, s katerimi se po pogovorih slikajo. Temeljni problem je, da ni politične zrelosti. Predstavniki vlade morajo priznati, da socialni dialog učinkuje takrat, ko so vsi partnerji enakovredni, ne pa da nam vsiljujejo svoje predloge.

Tudi delodajalci imajo grdo zgodbo – zgodbo o konkurenčnosti. Za doseganje konkurenčnosti so iztržili nižje davke, zdaj hočejo še socialno kapico. Vidijo samo ekonomsko logiko krčenja stroškov. S tem se sindikati ne moremo strinjati, ker prav zdaj vidimo, kam ta logika vodi. Ni naključje, da prav zdaj ugotavljamo številne kršitve delavskih pravic. To je del vzorca, ki ga podpira tudi vlada.

Trdite, da so vlada in delodajalci na enem bregu, vi pa na drugem. Kako vidite njihovo sprego?

Začela se je kmalu po osamosvojitvi, vidna pa je predvsem skozi dve zgodbi. Leta 1994 so ukinili službo družbenega knjigovodstva, SDK. Ta je bila znana po tem, da se je podjetjem, ki niso plačala socialnih prispevkov, usedla na račun in ga blokirala. Po razpustitvi SDK se je začel trend neplačevanja prispevkov. Po zadnjih podatkih naj bi jih bilo za več kot 200 milijonov evrov. Ko so moji kolegi povedali avstrijskim sindikalistom, da je v Sloveniji možno neplačevanje prispevkov in da se vlada že nekaj let spreneveda, ali je to kaznivo dejanje ali ne, čeprav vsi vemo, da je po kazenskem zakoniku zanj zagrožena dveletna kazen, tega niso mogli razumeti.

Druga zgodba pa je iz leta 1996, ko je vlada dala delodajalcem odpustek v obliki zmanjšanih prispevkov za pokojninsko zavarovanje; znižali so se s petnajstih na osem odstotkov. Delodajalcem je implicitno rekla, da ne bo nadzirala plačevanja prispevkov, poleg tega pa jim je še znižala prispevek v pokojninsko blagajno. Tako je nastala dvojna luknja in tu najdemo zametek vzorca sprege med vlado in delodajalci. Vlada jim zviša konkurenčnost z nižjimi stroški dela, delodajalci pa naj bi to vrnili v obliki višje konkurenčnosti. Vendar tega niso storili. V tem času so ustvarili močno konsolidacijo lastništva, veliko energije so porabili za parkiranje delnic in menedžerske odkupe. Namesto da bi vlagali v inovacije, so se preobrazili v plenilce. Delež inovacij v BDP se je namreč v omenjenem obdobju zmanjšal, čeprav bi bilo logično, da bi se povečal. Vse to je zdaj sodu iz bilo dno.

V vsem tem času je bil inšpektorat za delo kadrovske podhranjen, ker se ministrstvo za javno upravo vedno sklicuje na cilj minus en odstotek zaposlenih v državni upravi. Hkrati z zmanjševanjem nadzora pa je potekala perverzna liberalizacija ustanavljanja novih podjetij. Pomankljivi nadzor so zelo izkoriščala podjetja, ki so nastala in izginila čez noč. Delavci so kar naenkrat spoznali, da nimajo na koga nasloviti svojih terjatev, ker je delodajalec izginil. To liberalizacijo je dejavno podpirala vlada, kar je tudi pisno potrdila. Pravosodno ministrstvo je namreč zapisalo, da je sistem zelo učinkovit, zato ga zaradi nekaj ekscesov ne bomo spreminjali. Zato trdim, da to, kar se zdaj dogaja, ni eksces v sistemu, to je sistem, ki ga vlada s svojo malomarnostjo dejavno podpira.

Kljub odpustkom, kot jim pravite, je delo v Sloveniji med najbolj obdavčenimi.

Delo pri nas je med najbolj obremenjenimi, če gledamo celo sliko, vendar je treba vedeti, koliko kdo prispeva. Po podatkih Eurostata je slovenski delavec najbolj obremenjen v Evropi s prispevki in davki, medtem ko so delodajalci na 19. mestu. Pogosto se govori, da če bodo imeli delodajalci nižja davčna bremena, bodo postali bolj konkurenčni. Če ob vseh sistemskih napakah in olajšavah, ki jim jih je vlada ponudila, naše gospodarstvo ni postalo konkurenčno, to ni naključje. To je pot, ki si jo je izbral delodajalec, ker je zanj konkurenčnost profit na račun izkoriščanja delavca. Akumulacija izkoriščanja gre v njegov žep in temu lahko rečemo tudi menedžerski odkup.

V Sloveniji ugotavljamo, da zaposleni pridelajo preizko dodano vrednost. Iz vaših besed sledi, da so za to krivi delodajalci.

Vsekakor. Švedska nameni 3,5 odstotka BDP za raziskave in razvoj, Slovenija pol manj. Velika razlika je tudi med številom raziskovalcev v gospodarstvu denimo v Avstriji in pri nas. Naši delodajalci preprosto ne znajo upravljati znanja. Še bolj žalostno pa je, kadar govorijo, da nimajo pravega inputa z izobraževalnih ustanov. Morda bi morali obrniti vprašanje. Kaj pa če družba znanja prehiteva naše delodajalce? Temeljni problem je, da nimajo vizije. Njihov domet inovacij je, da ko zahtevamo zvišanje minimalne plače, grozijo s povečanjem brezposelnosti ali pa selitvijo proizvodnje v cenejše kraje.

Ali se vam zdi sprejemljiva zamisel gospodarske ministric Darje Radič, da bi socialna kapica veljala

samo za raziskovalce in inovatorje, ne pa tudi za menedžerje in funkcionarje?

Socialna kapica podira solidarnost. Drugi problem pa je, kot so povedali na finančnem ministrstvu, da bi prišlo v državno malho več kot 200 milijonov evrov manj.

Isto ministrstvo svari, da bo luknja povzročila tudi neuveljavitev pokojninske reforme.

Njihovi izračuni temeljijo na predvidevanjih za štirideset let naprej, medtem ko realne izkušnje kažejo povsem drugačno sliko. Pri Nicholasu Talebu si bom sposodil zanimiv citat. Pravi, da je statistika proizvedla krizo. Torej, absolutna vera v verjetnostne izračune nas je pripeljala v krizo, kar se je dokazalo tudi na primeru bonitetnih agencij. Kako lahko ves sistem postavimo na podlagi verjetnosti, da bo leta 2042 razmerje med upokojeanci in aktivno populacijo ena proti ena? Po drugi strani imamo dokaze, da bo v Sloveniji nižje izobražena oseba živela nekaj let manj kot visoko izobraženi. Te stvari v pokojninski reformi niso bile upoštevane.

Ali obstaja neki konsenz, da je nekaj vendarle treba storiti?

Ne drži, da nasprotujemo vsem spremembam pokojninskega sistema. Zavedamo se, da ga je treba prenoviti, vendar ne tako. Pri reformi je treba upoštevati tudi rezervi pri vstopu na trg dela in izstopu z njega. Vsi vemo, da zelo škripa pri vstopu mladih na trg dela. Veliki težavi sta dolga študijska doba in množica podiplomskih študentov, ki sta posledica tega, da trg dela daje signal, da ne potrebuje mladih izobraženih kadrov. To pomeni, da mu ni do sprememb in inovacij, ampak hoče ohraniti prepričanje, da je zdajšnje stanje vzdržno. Mladi se tako umikajo v alternativni zavod za zaposlovanje, ki se mu reče terciarno izobraževanje.

Ali pa v malo delo.

Upamo, da ga ne bo, ker bo še bolj oviralo dostop do trga dela. Potrebujemo bolj vzdržan prehod iz izobraževalnega sistema na trg dela in tudi bolj učinkovit v smislu prenosa znanja. Premalo pozornosti namenimo vprašanju, ali je bolonjska reforma učinkovita. Poleg tega še širimo krog netrajnih zaposlitev. Na primer Nemčija ima zelo učinkovit sistem pripravnštva, ki mlade vpele na trg dela. Pri izhodu s trga pa je problem premajhna izkoriščenost znanja starejših. Še več, pri nas nekateri delodajalci diskriminirajo že starejše od 45 let.

Verjetno se zanašajo na to, da je dovolj druge delovne sile.

Dokler bodo delodajalci uporabljali besedo Kitajska, ko bodo govorili o konkurenčnosti, in dokler jim bo pri tem ministrica Radičeva kimala, razvojni preboj v Sloveniji ne bo mogoč. Polpredelovalna industrija za nemški trg ne bi smela biti glavna tržna niša, ampak je to lokalno znanje v kmetijstvu, lesarstvu in na drugih področjih.

Zdi se, da sindikati nekoliko ne-realno vztrajate pri zaposlitvah za nedoločen čas, saj te izginjajo tudi v drugih evropskih državah.

Danska ima zelo visok delež zaposlitev za nedoločen čas. Njihov sistem varne prožnosti, ki sicer veliko stane, je nastal zaradi slabih izkušenj z drugimi oblikami zaposlitve. Stvar odločitve je, ali hočemo imeti delavce, ki so ves čas v pripravljenosti, če jih kakšen delodajalec potrebuje, ali pa hočemo visoko izobražene delavce, ki se zavedajo svoje cene. Na Danskem delavec izbira delodajalec, in ne obratno.

Če sva že pri Danski, tamkajšnji sindikati zelo veliko vlagajo v izobraževanje zaposlenih in vseskozi skrbijo za njihov razvoj, zato so boljše pripravljene za tekmovanje na trgu dela.

Res je. Pri nas pa je bilo v drugem interventnem zakonu možno dobiti petsto evrov na zaposlenega za izobraževanje na delovnem mestu. Samo dva odstotka za to predvidenih sredstev sta bila porabljena. Če delodajalec v poslovnem načrtu ne predvideva vlaganj v zaposlene, potem se ne smemo čuditi stanju, kakršno je. Zdaj smo predlagali, da se na ravni tripartitnega dialoga oblikuje nekakšen izobraževalni fond za delavce, v katerega bi se prelika neporabljena sredstva iz interventnega zakona, o izobraževanju pa bi se dogovarjali glede na potrebe podjetij, sektorjev in regij. Pri nas imamo delavce, ki so bili vse življenje lojalni enemu podjetju, ki vanje ni vlagalo, ko pa je propadlo, se od njih pričakuje, da bodo v nekaj mesecih našli novo zaposlitev. Če je ne najdejo, jih označijo za lenuhe.

Po tem lahko sklepamo, da gospodarstvo niti ne potrebuje preveč kvalificirane delovne sile.

Tretjina našega gospodarstva temelji na industriji. Naš gospodarski model ne sloni na razvojnih prebojih in iskanju tržnih niš, zato so delodajalci zadovoljni z nižje izobraženimi delavci. S tem se ne smemo sprijazniti, ampak moramo stvari izboljšati.

Kako komentirate očitek, da ste

v pogajanjih iztržili dvig minimalne plače, vse druge spremembe pa blokirate?

To nam res kar naprej očitajo. Tudi predsednik vlade Borut Pahor je dejal, dvignili smo minimalno plačo, zdaj pa je čas za dvig konkurenčnosti. Ampak to ni igra ravnotežja. Nekaj je zagotavljanje dostojnega dela, v okviru katerega mora biti minimalna plača nad pragom revščine, vendar zaradi tega ne sme zastati vse drugo, češ, imaš minimalno plačo, utihni in delaj. Poskušajo nam vsiliti čudno logiko, da moramo biti tihi, ker so zvišali minimalno plačo. To pa je nevarno, ker je nerešenih še kopica vprašanj. Denimo, zakaj ni še nihče odgovarjal za spodletele menedžerske odkupe, zaradi katerih so delavci izgubili zaposlitev?

Na sindikate leti tudi kritika, da s protitajkunske retoriko ubirajo populistične note. Ste prepričani, da so za zdajšnjo situacijo krivi le tajkuni?

Ti tajkuni so posledica sistema, ki jim je vse omogočil. Populizem je to, kar zganja premier Pahor, ko govori o poti konkurenčnosti, se hvali s semaforji in se igra z rdečimi in zelenimi gumbki. Populizem je, če ne upoštevaš ekološke, socialne in ekonomske razvojne logike, ampak se skrivaš za praznimi floskulami. Taka je, denimo, razvojni preboj, ker delodajalci in vlada nimajo nikakršne vizije, kako naprej. S populizmom vlada skriva svojo nesposobnost. V Sloveniji je nastalo za nekaj sto milijonov evrov poslovne škode, vendar se nič ne zgodi, ker na tem področju nimamo sodne prakse. Drži pa, da je v državi le 86 inšpektorjev za delo, kolikor imata odvetnikov samo odvetniški pisarni Senica in Čeferin. Armada odvetnikov obrani tako imenovane tajkune, ki se nam nato smehljajo v kamere. In potem smo mi populisti.

Koliko je pri nas tujih delavcev, ki živijo v prenatrpanih samskih domovih, kontejnerjih in drugih neprimernih bivališčih?

Presenetil vas bom z odgovorom. Skoraj nič več.

Koliko jih je bilo pred dvema letoma?

Veliko preveč. Zgodba o migrantih je res tragična. Na ZSSS smo skupaj z drugimi civilnimi organizacijami pred dvema letoma opozarjali, da so v samskih domovih nevzdržne razmere. Migranti so bili v bistvu profitni element upravljanja stanovanjskih sosesk, saj so za mesto na pogradu morali plačevati sto evrov na mesec. Prve žrtve krize pa so bili prav oni. Pri nas poznam

tri tipe delovnih dovoljenj: za eno leto, za zaposlitev in osebno delovno dovoljenje. Število enoletnih dovoljenj se je v tem času zmanjšalo s 44 na 12 tisoč. S kolegico sva obiskala samski dom v ulici Vide Pregarčeve, kjer so bili samo še trije starejši delavci. Enega je zadela možganska kap, drugega infarkt, tretji pa je dejal, da je tako utrujen, da komaj pride do sobe v drugem nadstropju. To so zdaj res nevidni delavci, ker so nezaposljivi, brez socialne varnosti in brez možnosti vrnitve domov, ker so tu že od leta 1975.

Žalostno je tudi, da je ministrstvo za delo 2008. obljubilo uredbo o bivalnih pogojih, ki bo regulirala kvadrature, higienske in druge pogoje. Zavlačevali so tako dolgo, da zdaj s to uredbo nimamo kaj početi. Ljudem, ki so prišli sem v iskanju boljšega življenja, so se porušile sanje.

Zakaj teh ljudi nismo prej videli? Zakaj v državi, kjer se vsi poznamo, dolga leta ni nihče opozoril na njihove razmere?

Res je, da so bili že kar nekaj časa nevidni. V času, ko smo malikovali rast BDP, nikogar niso zanimali. Bojim pa se, da smo odkrili samo vrh ledene gore. Zdaj se spoprijemamo s problemom, ko posamezne zgodbe o izkoriščanju delavcev prihajajo v medije. S tem delavci dejansko grozijo delodajalcem, da bi dobili, kar jim gre, vendar je nevarnost, da bodo njihove zgodbe postale del vsakdanjika oziroma jih bo javnost začela jemati kot nekaj normalnega. Ključ je v organiziranju in skupnem pritisku na delodajalce. Preprečiti moramo normalizacijo kršenja delavskih pravic.

Mimo nas se je zgradil sistem, ki se zdaj ruši na nas. Tega so se zelo dejavno lotile agencije, ki podjetjem zagotavljajo delovno silo. Ministrstvo za delo ima na svoji spletni strani register agencij za zagotavljanje dela. Od leta 2006 do 2010 se je njihovo število povečalo za sto odstotkov. Nekatere imajo tudi zanimiv sedež podjetja, tako na primer najdemo eno, ki deluje na istem naslovu kot ministrstvo za delo. V njih se je oblikovala vzporedna agencija za zaposlovanje, kjer se dogajajo neverjetne kršitve delavskih pravic, ki že mečijo na metode suženjstva. Agencije sestavljajo civilno-tehnične pogodbe z izvajalci, ki niso ne tič ne miš, ker jih inšpektorji za delo ne znajo pravno umestiti. Na agencijah si umijejo roke, češ ničesar nismo naredili narobe.

Zakaj nismo znali ukrepati, ko so se pri gradnji Stožic vsem na očeh kršile delavske pravice?

Vedno znova smo naleteli na fa-

mozni javni interes, češ da morajo biti pravočasno zgrajene in da so ponos slovenskega športa. To je že v redu, saj mi nismo proti Stožicam kot objektu, šlo je za to, da bi bile zgrajene brez kršenja delavskih pravic. Zahtevani roki dokončanja so se nazadnje prevladali na delavce, ki so mi povedali, da jih je bilo fizično nemogoče izpolniti. Vseeno so lovili roke, ker jim je njihov delodajalec obljubil, da je dobil posel. Takšen model javnega naročanja, ki išče izključno najnižjo ceno, ne pa tudi kakovost gradnje, je napačen. Sindikati v Evropi že opozarjajo, da tak sistem ni vzdržen. Na Poljskem je gradnjo dela avtoceste dobilo kitajsko podjetje, ki je uvozilo delavce in material iz Kitajske, zato so lahko ponudili za tretjino nižjo ceno kot domači proizvajalec. Pri gradnji večjih objektov je treba postaviti elemente širše odgovornosti do lokalne skupnosti. V Stožicah tega ni bilo.

Na svojem plakatu opozarjate, da malo delo ne vključuje nadomestil za prevoz, malico, regresa, odpovednih rokov in odpravnin, vendar delodajalci pravijo, da teh postavk ne bi smelo biti niti pri redno zaposlenih. Po njihovem bi se delavci morali boriti za višje osnovne plače in se odpovedati dodatkom, ki dajejo lažen občutek višje plače.

Predstavljajte si, da imamo po eni strani takšne delodajalce, po drugi pa državo, ki govori, da dvig minimalne plače na prag revščine ni primeren. Govorijo, da naj se odpovemo dodatkom, v isti sapi pa pravijo, da dvig plač ni mogoč, ker bi se zmanjšala konkurenčnost. To, kar zahtevajo, nas pelje v kitajski model.

Malo delo je zelo grda zgodba te države. Sindikate hočejo stlačiti v zgodbo študentskih servisov. Nas se to ne tiče, tam naj počistijo, kar imajo za počistiti. Malemu delu nasprotujemo, ker se borimo za zagotavljanje minimalnih delavskih pravic. Teh pa malo delo ne zagotavlja oziroma jih celo odpravlja.

V tej zgodbi ste povezani s študentskimi organizacijami, če ne drugače, organizacijsko.

Oni so bili pobudniki referenduma o malem delu. Razlogi za nasprotovanje pa so različni. Naša argumentacija je osredotočena na položaj redno zaposlenih nasproti zaposlenim v malem delu in na to, kakšen bo vpliv malega dela na brezposelnost. Menimo, da bo slab, ker bodo brezposelni v najboljšem primeru krožili v sistemu malega dela, kjer bo varnost zaposlitve šibka, plačilo nizko in socialna varnost nikakršna. To delo ne bo izboljšalo naše konkurenčnosti in bo ustvarjalo kvečjemu nizkocevnova delovna mesta. Kar se mene tiče, beseda konkurenčnost nima kaj početi zraven malega dela.

Brezposelnost pa se še kar povečuje.

Res je, najbolj problematično pa je, da narašča delež trajno brezposelnih, to je več kot eno leto, ker bodo ti ljudje zelo težko našli drugo zaposlitev. Imamo precej starejših, slabo izobraženih, delavcev iz tekstilne industrije. Kaj bomo naredili z njimi? Ali jih bomo na zavodih za zaposlovanje učili, kako napisati življenjepis? To je zame žalitev.

Moramo jih usposobiti, dokvalificirati oziroma uporabiti njihovo znanje iz prostora dejavnosti. V Prekmurju bi lahko ljudi preusmerili v kmetijstvo.

Pri tem bi lahko bolj aktivno vlogo imeli tudi sindikati.

Vlogo sindikatov vidim večplastno. Naše vsakodnevno delo je opozarjanje na kršitve delavskih pravic. Očitno pa je, da bomo zaradi odnosa delodajalcev morali prevzeti tudi razvojno pobudo. Moramo ponujati in izvajati programe izobraževanja za zaposlene. Še bolj pa se moramo vključiti v proces iskanja zaposlitve za tiste, ki jo izgubijo. V zadnjih dveh letih smo se z zavodom za zaposlovanje skušali vključiti že v predhodne faze, ko se je videlo, da bo šlo neko podjetje v stečaj. V nekaterih primerih je bil naš angažma zelo dober, ni pa bil sistemski.

Ali je že ustanovljena delavska vlada v senci?
(smeh) Politika je interesno od-

visno polje. Ko enkrat stopiš nanj, sprejmeš igro kompromisov. Mi na področju delavskih pravic nismo pripravljeni na kompromise. Poleg tega pa je politika postala psotka, kar sploh ni čudno, če pogledamo samo, katere teme so danes v ospredju. Imamo zgodbo o dokumentih SDV, debato o tem, kateri državi pripada neko truplo, in afero z bulmastifi. Iz države se delamo norca in vsako resno stvar spreminjamo v afero, ker so nosilci oblasti politično nezreli.

Kako močni so pritiski s terena po protestih?

Ti pritiski gotovo obstajajo, kar niti ni čudno, če sam premier govori, da ne more preživeti s tri tisoč evri, na drugi strani pa imamo zaposlene, ki morajo živeti z nekaj sto evri, če jih sploh dobijo. V ljudeh se kopiči občutek nemoči, zato iz dneva v dan glasneje zahtevajo bolj proaktivno delovanje. Nihče ne pozna odgovora na vprašanje, kje je meja tolerance delavcev. Ga bomo pa vsi zvedeli.

luka.jakse@delo.si

Goran Lukić

Leta 2006 je na fakulteti za družbene vede diplomiral iz politologije, z nalogo o kadrovskega vidiku evalvacije »tretjega sektorja«. Nadaljeval je s podiplomskim študijem sociologije, smer Analize evropske socialne politike (MESPA), trenutno pa je doktorski študent na temo migrantske politike.

Poleg študija si nabira tudi poklicne in strokovne izkušnje. Tako je več kot leto dni delal na kriznem centru za mlade, in sicer v nočni in interventni službi. Poleg tega je sodeloval z vrsto nevladnih organizacij (Paradoks, Vezi, Sonček). Formalno je poklicno pot začel leta 2007 na študentski organizaciji Slovenije kot strokovni sodelavec na področju zaposlovanja mladih. Konec istega leta se je zaposlil na Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije, kjer je svetovalec za socialno področje, zaposlovanje in migracije.

»Populizem je to, kar zganja premier Pahor, ko govori o poti konkurenčnosti, se hvali s semaforji in se igra z rdečimi in zelenimi gumbki.«

»Iz države se delamo norca in vsako resno stvar spreminjamo v afero, ker so nosilci oblasti politično nezreli.«

»Kar se mene tiče, beseda konkurenčnost nima kaj početi zraven malega dela.«

